

Remissvar SOU 2026:13

Dnr: Ju 2026/00322

Datum: 2026/05/18

Till: Justitiedepartementet

Fryshusets Remissvar av SOU 2026:13 Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar.

Inledning och hänvisning till tidigare remissvar:

Regeringens syfte med lagförslaget är att förebygga och bekämpa grov organiserad brottslighet genom att kriminalisera deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar, möjliggöra tidigare ingripanden och slå mot den kriminella ekonomin.

Fryshuset har vid flera tidigare tillfällen yttrat sig i närliggande frågor i remisserna:

- Ju2025/00206 – Remissyttrande angående SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern (2025), där vi avstyrkte förslaget om sänkt straffbarhetsålder till 14 år.
- Ju2018/05295/L5 – Remissyttrande angående SOU 2018:85 Slopade straffrabatt för unga myndiga (2019), där vi avstyrkte förslaget om att slopa ungdomsrabatten för personer mellan 18–21 år.
- Ju2025/01945 – Remissyttrande angående utkast till lagrådsremiss *Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott*, som behandlar förslag i SOU 2024:39 och SOU 2025:11, där vi avstyrkte förslaget med kraft om sänkt straffbarhetsålder till 13 år, slopa eller ytterligare begränsa straffrabatten för unga lagöverträdare och förslaget om att barn från 13 ska sitta i fängelse.

Fryshuset hänvisar till tidigare remissyttrandena i sin helhet. Den nu aktuella remissen om ett särskilt straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar utgör, enligt Fryshusets bedömning, en del av samma straffrättsliga förskjutning – en utveckling där ansvaret i allt större utsträckning riskerar att läggas på barn och unga när samhället inte lyckats möta bakomliggande behov av skydd, trygghet och stöd. De hanterar symptom snarare än grundorsaker

och dessutom vänder sig bort från kunskap, barnrätt och rehabilitering. Det bör särskilt understrykas att barn och unga inte står för huvuddelen av den grova organiserade brottsligheten, men riskerar ändå att bli de som i praktiken träffas hårdast av lagstiftningen.

Sammanfattning av Fryshusets ståndpunkt

Samröre med en kriminell sammanslutning (16 kap. 14 b § brottsbalken, SOU 2026:13)

Fryshuset avstyrker med kraft förslaget om straffansvar för samröre med kriminella sammanslutningar.

Införande eller strikt tillämpning av samröresbrott riskerar att allvarligt försvåra Fryshusets och övriga civilsamhällets uppsökande och relationsbaserade arbete med unga i eller nära grov kriminalitet inklusive andra destruktiva subkulturer.

Fryshuset möter unga som är aktiva i kriminella nätverk, väntar på rättegång eller ännu inte förstår att deras handlingar eller umgänge utgör kriminalitet. Att umgänge i sig kan tolkas som samröre riskerar att:

- minska ungas vilja att delta i öppna verksamheter, alltså mötesplatser där unga kan delta frivilligt utan villkor, vilket bland annat innefattar fritidsaktiviteter och sportaktiviteter.
- bryta tidiga skyddande relationer, exempelvis vänner som har positivt inflytande eller familj och släkt som kan fungera som skyddsfaktorer.
- och försvåra exit-processer.

Personalen riskerar ökad osäkerhet kring kontakt med unga i riskmiljöer, vilket begränsar handlingsutrymmet, ökar självzensur och försvårar förebyggande arbete. Även föräldrar kan dra sig för att söka stöd av rädsla för att oro eller kontakt ska tolkas som bevis.

Sammantaget riskerar lagstiftningen att stänga en av få trygga mötesplatser där unga i närhet eller i aktiv kriminalitet möts som individer snarare än brottsobjekt, lagförslaget kan leda till fördröjda insatser, ökad isolering och högre risk för eskalerande gruppvåld.

Brottet deltagande i en kriminell sammanslutning (16 kap. 14 a § brottsbalken, SOU 2026:13)

Fryshuset avstyrker förslaget om straffansvar för deltagande med kriminella sammanslutningar.

Införande eller strikt tillämpning av deltagandebrott riskerar att kriminalisera otydliga former av delaktighet och slå mot förebyggande arbete riktat till unga i eller nära kriminella miljöer. Samt polarisera målgruppen än mer och försvåra utträde.

Deltagandebrottet omfattar inte endast konkreta brottshandlingar utan även handlingar som kan tolkas som stöd, lojalitet eller funktion i en kriminell

sammanslutning. Fryshuset möter unga som befinner sig i sådana gränzoner där roller, ansvar och egen handlingsförmåga ofta är oklara. Ett deltagandebrott riskerar därmed att:

- göra normal utveckling och social tillhörighet straffbar, då unga kan bedömas som deltagare genom passivitet, närvaro eller gruppanknytning snarare än genom faktisk brottslig handling.
- försvåra tidiga och frivilliga kontakter med stödverksamheter, eftersom unga riskerar att undvika sammanhang där deras tidigare eller pågående involvering i kriminella grupper kan aktualiseras rättsligt.
- förskjuta fokus från individens ansvar och utvecklingsförutsättningar till grupptillhörighet, vilket är särskilt problematiskt i arbete med barn och unga som ofta saknar full kontroll över sin situation.

Sammantaget riskerar deltagandebrottet att leda till fördröjda insatser, minskat förtroende för stödinstitutioner och en ökad risk för att unga fastnar längre i kriminella strukturer snarare än att lämna dem.

Synpunkter på brottet *samröre med en kriminell sammanslutning*

(16 kap. 14 b § brottsbalken, SOU 2026:13)

A) Risk att minska ungas vilja att delta i öppna verksamheter

- **Otydlig skillnad mellan deltagande och samröre**

Lagen skiljer mellan deltagande och samröre, där deltagande avser personer som verkar inom en kriminell sammanslutning och samröre dem som bistår utifrån. Samröresbrottet är subsidiärt i förhållande till deltagandebrottet.

I praktiken är denna gräns svår att upprätthålla. Många handlingar kan omfattas av båda kategorierna, vilket överlåter åt åklagare och domstol att avgöra rubriceringen. Detta skapar osäkerhet och gör det svårt för enskilda att i förväg förstå vad som är straffbart.

- **Bestämmelsen om ”annat liknande stöd” är för bred**

Formuleringen ”annat liknande stöd” är öppen och svår att avgränsa. Utredningen menar att denna bestämmelse behövs för att inte missa nya sätt att stödja kriminell verksamhet.

Samtidigt gör denna definition det oklart att förstå var gränsen går för enskilda individer. Även om utredningen säger att vanliga vardagliga handlingar, som att umgås, laga mat eller ta hand om barn, inte ska räknas, lämnas fortfarande mycket åt tolkning i varje enskilt fall. Det finns en risk att personer i efterhand bedöms ha gjort något straffbart utan att de rimligen kunnat förstå det vid tillfället.

- **Otydlig användning av uppsåt**

I vissa delar av samröresbrottet ställer lagen uttryckliga krav på uppsåt, exempelvis vid upplåtelse av lokaler eller vid juridisk och ekonomisk rådgivning. I andra delar, särskilt när det gäller formuleringen "annat liknande stöd", är lagtexten däremot otydligare och anger inte lika explicit vilket krav som ställs på avsikt. I utredningen förtydligas visserligen att uppsåt även krävs i dessa fall, men att det räcker att personen haft uppsåt till de faktiska omständigheterna, inte till att stödet faktiskt främjar brottslig verksamhet. Detta innebär en mer indirekt och svårtolkad gränsdragning, särskilt för personer utan juridisk kompetens. När lagtexten inte tydligt speglar denna distinktion ökar risken för missförstånd, godtycke och ojämlig rättstillämpning.

Hur ska det i praktiken kunna fastställas om en individ medvetet eller omedvetet har hyrt ut sin lägenhet, när denna i efterhand visar sig ha använts för kriminell verksamhet? Gränsdragningen mellan vad en person faktiskt känt till, borde ha förstått eller först i efterhand kopplas till brott är ofta komplex och svår att bevisa, vilket skapar en betydande rättsosäkerhet. Detta gäller särskilt i situationer där vardagliga handlingar, såsom korttidsuthyrning, i efterhand får en brottslig koppling.

Samtidigt arbetar Fryshuset nära barn och unga som befinner sig i eller i närheten av kriminella miljöer, där denna typ av gråzoner är särskilt tydliga. Att bygga förtroende och upprätthålla kontakt är centralt i det förebyggande arbetet. Här har civilsamhället en nyckelroll som brobyggare till de offentliga. Mot denna bakgrund uppstår frågan hur vuxna förebilder, civilsamhälle, familjemedlemmar och vänner ska kunna avgöra vad som juridiskt kan utgöra "annat liknande stöd". När lagstiftningen är otydlig riskerar den att skapa osäkerhet kring vad som är tillåtet, vilket kan leda till att viktiga stödinsatser uteblir av rädsla för rättsliga konsekvenser.

- **Oproportionerliga straff i kombination med andra brott**

Trots att utredningen säger att vardagliga handlingar ska falla utanför det straffbara området, är det fortfarande oklart var gränsen går i praktiken. Föräldrar, syskon, partners, grannar, klasskompisar, kollegor, ideella krafter och yrkesverksamma kan hamna i svåra gränsdragningar bara genom att finnas nära någon i en kriminell miljö.

Risken är att social närhet i sig börjar uppfattas som misstänkt, även när det saknas brottslig avsikt. Det kan exempelvis handla om att tillhöra en större släkt där vissa medlemmar är involverade i kriminalitet medan andra inte är det. Sådana situationer förekommer bland annat i storstadsområden som Malmö och Göteborg. Frågan blir då hur dessa individer ska kunna särskiljas, utan att riskera att misstänkliggöras eller dömas enbart på grund av sina familjerelationer.

För verksamheter på Fryshuset som möter målgrupper i gängkriminalitet riskerar detta att få allvarliga konsekvenser. Arbetet bygger på att kartlägga nätverk, möta unga där de befinner sig och arbeta med trovärdiga budbärare och nyckelpersoner,

ofta personer med egen erfarenhet av kriminalitet eller avhopp. Detta relationsbaserade arbete sker genom att bygga relationer med unga i sin trygga miljö som lagförslagen riskerar att kraftigt begränsa. I praktiken kan verksamheterna då reduceras till mer behandlande insatser, vilket skulle kraftigt begränsa vår räckvidd till dem individer med mycket låg tillit till samhället.

Lagförslagen riskerar att försvåra relationsskapande och tidiga insatser genom att skapa osäkerhet kring vilka kontakter och stödformer som kan uppfattas som rättsligt riskfyllda. Detta kan särskilt påverka användningen av trovärdiga budbärare – exempelvis personer med egen erfarenhet av kriminalitet eller avhopp – vars roll ofta är avgörande för att etablera kontakt med unga med låg tillit till samhällsinstitutioner. Detta kan leda till att många av dem som är i störst behov av stöd inte nås av hjälp eller inkluderas i positiva sammanhang. Samtidigt står detta i konflikt med intentionerna i den nya socialtjänstlagen, som syftar till att möjliggöra tidiga och tillgängliga insatser utan omfattande utredningar. Sammantaget riskerar lagförslagen att öka osäkerheten, belasta redan resursbegränsade aktörer och försvåra det förebyggande arbete som samhället samtidigt strävar efter att stärka.

B) Risk att bryta tidiga skyddande relationer

- **Oklara gränser mot vanliga relationer**

Den föreslagna definitionen av kriminell sammanslutning omfattar allt från löst sammansatta grupper till mer organiserade nätverk. Det finns inget krav på att gruppen ska ha funnits länge eller vara tydligt organiserad som är några av de kriterier som man annars har för att definiera kriminella grupperingar. I förslaget kan det räcka med att tre personer har en gemensam inriktning mot allvarlig brottslighet.

Detta innebär att även tillfälliga eller informella grupper kan omfattas av lagen. Konsekvensen blir att det blir svårt för enskilda att veta när en grupp de har kontakt med faktiskt räknas som en kriminell sammanslutning i lagens mening. I BRÅ's rapport 2016:12 Kriminella nätverk och grupperingar som kom ut 2016 finner man en begreppsdefinition av kriminella nätverk består exempelvis av fyra övergripande kategorier, självdefinierade grupper, externdefinierade grupper, icke-namn givna grupper och projektbaserade konstellationer. Dessa kategorier består även av flertalet underkategorier som exempelvis familj och släktbaserade nätverk, mcgäng, stadsdelsbaserade grupper mm. Den föreslagna definitionen går väsentligt längre än etablerade kategoriseringar av kriminella nätverk och riskerar därmed att omfatta betydligt fler typer av grupperingar och sociala konstellationer. En sådan begreppsinfation är problematisk, inte enbart ur ett rättssäkerhetsperspektiv utan också eftersom den riskerar att förskjuta fokus från de mest allvarliga formerna av organiserad brottslighet.

För Fryshuset, som arbetar förebyggande genom att stärka unga i riskzonen och uppmuntra till positiva kamratrelationer, får detta särskilt problematiska konsekvenser. En central skyddsfaktor i arbetet är att unga rekommenderas att umgås med vänner som bidrar till friska och prosociala sammanhang. I praktiken

riskerar även dessa relationer att kriminaliseras när de uppfattas som kopplade till kriminella sammanslutningar. Konsekvensen blir att positiva sociala nätverk kan försvagas, dra sig tillbaka, vilket riskerar att motverka det förebyggande arbetets syfte och istället öka isolering och otrygghet bland unga.

- **För lite hänsyn till hot, tvång och social press**

Många personer som riskerar att omfattas av samröresbrottet kan ha handlat under hot, utpressning eller stark social press. Det gäller särskilt barn och unga, men även anhöriga.

Lagförslaget om samröresbrott tar i otillräcklig hänsyn till situationer där individer agerar under tvång, hot eller utpressning. Fryshusets mångåriga erfarenheter visar att unga och deras familjer ofta saknar reella handlingsalternativ när hotbilder uppstår, ibland även efter kontakt med polis. I vissa fall upplever familjer att de exempelvis rekommenderas att betala skulder eftersom samhället inte kan erbjuda tillräckligt skydd. Detta skapar en situation där brottsoffer riskerar att kriminaliseras, vilket kan leda till rädsla för att söka hjälp och därmed försvåra tidiga förebyggande insatser och skapa ett ytterligare tillitsglapp till befintliga myndigheter och ytterligare förstärka polariseringen i samhället.

Fryshuset möter exempelvis unga killar som pressas att skaffa inkomster åt kriminella individer, exempelvis genom att söka bidrag eller delta i aktiviteter i ekonomiskt syfte, alternativt tvingas utföra olika handlingar under hot mot dem själva eller deras närstående. Målgruppen barn och unga befinner sig ofta i en särskilt utsatt position, präglad av stark press, hot och begränsade handlingsalternativ. Fryshuset arbetar nära denna grupp och har lång erfarenhet av att dessa unga inte enbart kan förstås som brottsutövare, utan i stor utsträckning också som brottsoffer. Många barn och unga blir exempelvis påförda skulder som de sedan tvingas betala tillbaka, antingen ekonomiskt eller genom att utföra handlingar under tvång och hot.

- **Oproportionerliga straff i kombination med andra brott**

Samröres- och deltagandebrotten kan läggas ovanpå andra brott. Det betyder att straffen kan bli mycket långa, även för personer som är unga, tidigare ostraffade eller haft en begränsad roll.

Utredningen analyserar inte tillräckligt hur detta påverkar proportionaliteten i straffsystemet eller vilka långsiktiga följder det får för möjligheten till utbildning, arbete och återanpassning till samhället.

C) Risk att försvåra exit-processer

- **Barnperspektivet är otillräckligt**

Förslaget innebär att både samröre och deltagande kan leda till tvångsmedel även mot barn, inklusive barn under 15 år. Barn som agerar av lojalitet, rädsla eller beroende riskerar att mötas av straff i stället för skydd och stöd.

Detta strider mot barnkonventionens krav på att barnets bästa ska vara vägledande och att frihetsberövande ska vara en sista utväg. Utredningen fördjupar inte tillräckligt hur dessa intressen ska vägas mot varandra.

- **Ett ansvar som flyttas från samhället till individen**

De barn och unga som riskerar att påverkas av lagen är ofta individer som samhället redan misslyckats med att skydda genom skola, socialtjänst och förebyggande insatser.

I stället för att förstärka skyddsnetet för barn och unga så flyttas ansvaret istället i hög grad på individen genom straffrätten. Detta riskerar att minska tilliten till samhället och försvåra det långsiktiga förebyggande arbetet.

- **Risk att lagen träffar redan sårbara individer**

Syftet med lagen sägs vara att komma åt hela den kriminella strukturen, även de som är A aktörer i enlighet med polisens Cylinder modell (Polisen 2024). I praktiken finns dock en tydlig risk att lagen istället framför allt träffar unga, anhöriga och andra personer som befinner sig längst ned eller i utkanten av den kriminella miljön.

Dessa personer är ofta lättare att lagföra än de som organiserar och leder brottsligheten. Det finns därför en risk att lagstiftningen förstärker en redan ojämn ansvarsfördelning, där de mest utsatta bär de tyngsta konsekvenserna. Dessutom kommer redan utsatta individer riskerar att omfattas av straffansvar till längre fängelsestraff i och med regeringens nuvarande lagstiftning, dubbla straff. Konsekvenserna av detta kommer leda till att fler barn och unga kommer frihetsberövas där internationell forskning tyder på fängslade barn löper ökad risk för social skada, ACE:s (Adverse childhood experiences).

Avslutande sammanfattning av förslaget

Lagförslaget om samröre med en kriminell sammanslutning är utformat för att ge myndigheterna kraftfulla verktyg. Samtidigt är det brett och otydligt på ett sätt som riskerar att slå hårt mot barn, unga, anhöriga och andra utsatta personer. Risken är att social närhet och utsatthet kriminaliseras, medan de mest ansvariga aktörerna i större utsträckning undgår ansvar.

Förslaget om straffansvar för samröre med kriminella sammanslutningar riskerar att få betydande negativa konsekvenser för brottsförebyggande arbete, stöd och skydd av utsatta individer. Särskilt problematiskt är lagens otydliga avgränsning av vad som utgör straffbart samröre, där formuleringar som "annat liknande stöd" skapar rättslig osäkerhet.

Samröresbrottet kan komma att omfatta handlingar som i praktiken består av kontakt, samtal, rådgivning eller praktiskt stöd i syfte att möjliggöra förändring eller avhopp. När sådana kontakter riskerar att kriminaliseras finns en överhängande risk att pågående eller begynnande förändringsprocesser avbryts, eftersom både den som söker stöd och den som ger stöd kan uppleva straffrättslig risk.

Förslaget tar inte tillräcklig hänsyn till att många personer med koppling till kriminella sammanslutningar befinner sig under starkt hot, press eller tvång och ofta lever med omfattande trauma, psykisk ohälsa eller nedsatt kognitiv förmåga. I dessa situationer är tidig kontakt och gradvis förändring centrala skyddsfaktorer, men samröresbrottet riskerar att göra sådan kontakt rättsligt riskfylld.

Vidare innebär lagförslaget att anhöriga och närstående riskerar att kriminaliseras genom vardagliga eller skyddande handlingar. Detta kan leda till ökad isolering, rädsla och ovilja att söka hjälp, vilket i sin tur försvagar informella skyddsnät som är avgörande för att förebygga allvarlig brottslighet.

Slutligen står lagförslagen i tydlig konflikt med den nya socialtjänstlagens ambition att möjliggöra tidiga, frivilliga och förebyggande insatser. Sammantaget riskerar lagstiftningen att skapa rädsla, godtycke och minskad tillit, samtidigt som den försvårar de insatser som i praktiken är mest effektiva för att förebygga grov kriminalitet.

Synpunkter på brottet *deltagande i en kriminell sammanslutning*

(16 kap. 14 a § brottsbalken, SOU 2026:13)

A) Göra normal utveckling och social tillhörighet straffbar

- **Begreppet deltagande är otillräckligt avgränsat**

Begreppet deltagande framstår som otillräckligt avgränsat och ger begränsad vägledning om vilka handlingar som omfattas av straffansvaret. Det framgår inte tydligt vilka handlingar som räknas, och även vardagliga aktiviteter kan, beroende på sammanhanget, bedömas som brottsliga. Detta gör det svårt att avgöra var gränsen går och riskerar att kriminalisera normalt socialt umgänge.

Utredningen säger att "rent vardagliga sysslor" som att umgås eller laga mat inte ska omfattas. Samtidigt ges exempel på handlingar som kan vara deltagande även om de till synes är vardagliga, beroende på sammanhanget.

Det gör det mycket svårt att veta var gränsen går. Frågor uppstår kring hur till synes vardagliga handlingar och praktiska tjänster ska bedömas i relation till straffansvaret. Exempelvis uppstår osäkerhet kring om inköp av mat, enklare tjänster eller andra vardagliga handlingar i vissa sammanhang kan komma att bedömas som deltagande. Likaså, anses det vara deltagande att följa med som sällskap, bära en väska eller passa telefoner? När lagen är så otydlig riskerar människor att utföra och ev. dömas för handlingar som de aldrig uppfattade eller förstod som brottsliga.

- **Straffansvar utan koppling till ett konkret brott**

Förslaget innebär att en person kan dömas utan att ha begått eller ens haft kännedom om ett specifikt brott. Fokus flyttas från handling till närvaro och sammanhang, vilket riskerar att göra social tillhörighet straffbar.

Det framgår inte tydligt vilken typ av handlingar som faktiskt räknas som deltagande. Utredningen säger att "rent vardagliga sysslor" som att umgås eller laga mat inte ska omfattas. Samtidigt ges exempel på handlingar som kan vara deltagande även om de till synes är vardagliga, beroende på sammanhanget.

Det gör det mycket svårt att veta var gränsen går. Anses det vara "deltagande" att köpa mat eller energidryck åt några personer som senare begår ett brott? Likaså, anses det vara deltagande att följa med som sällskap, bära en väska eller passa telefoner? När lagen är så otydlig riskerar människor att utföra och ev. dömas för handlingar som de aldrig uppfattade eller förstod som brottsliga.

- **Otydliga gränser riskerar att strida mot legalitetsprincipen**

När centrala begrepp inte definieras tydligt blir det svårt att förutse vad som är brottsligt. Detta kan leda till att personer straffas för beteenden de inte uppfattat som olagliga.

När begrepp som "delta", "ägnat att främja" och "naturlig del av brottsligheten" inte definieras tydligt, blir lagen svår att förutse. Vad som är tillåtet i ett sammanhang kan bli straffbart i ett annat, beroende på hur situationen tolkas i efterhand.

En sådan otydlighet riskerar att leda till olika bedömningar i liknande fall och ger ett stort tolkningsutrymme till polis, åklagare och domstolar.

Detta blir särskilt tydligt i ljuset av utvecklingen med *crime as a service*, där personer begår brott på uppdrag av kriminella nätverk utan att själva vara en del av organisationen. I sådana fall uppstår osäkerhet om de ska anses delta i sammanslutningen, endast ha samrört med den eller enbart dömas för det enskilda brottet. När begrepp som "delta", "ägnat att främja" och "naturlig del av brottsligheten" saknar tydliga definitioner blir gränsdragningen svår och oförutsebar. Detta riskerar att stå i strid med legalitetsprincipen och leder till att liknande fall kan bedömas olika, vilket i sin tur ökar rättsosäkerheten.

- **Risk att barn och unga träffas särskilt hårt**

Barn och unga kan i praktiken betraktas som deltagare baserat på närvaro, passivitet eller gruppanknytning, trots att de ofta saknar kontroll över sin situation och ibland själva är brottsoffer.

Barn och unga befinner sig ofta längst ned i hierarkin i kriminella miljöer. De har begränsat inflytande, agerar ofta på uppmaning av äldre och kan samtidigt vara utsatta för hot, våld och press.

Trots detta riskerar de att dömas för deltagande i kriminell sammanslutning, ibland samtidigt som de själva är brottsoffer. Förslaget tar inte tillräcklig hänsyn till detta utan behandlar barn och unga i stor utsträckning som fullt ansvariga aktörer.

Detta väcker allvarliga frågor om proportionalitet, barnets bästa och om straffrätten används på ett sätt som riskerar att göra mer skada än nytta.

Ett konkret exempel kan vara en 16-åring som umgås med äldre personer i ett kriminellt nätverk och ibland får i uppdrag att leverera paket eller hålla utkik. Hen kan samtidigt vara hotad eller pressad att utföra uppgifterna. Dessutom vet många av de unga inte alltid konsekvenserna av deras handlande eller vad syftet med uppdraget faktiskt är.

Trots denna utsatta position riskerar ungdomens agerande att bedömas som att hen "deltar" i den kriminella sammanslutningen, samtidigt som hen i praktiken är ett brottsoffer. Detta visar hur lagförslaget inte fullt ut beaktar barns begränsade handlingsutrymme och utsatthet.

B) Försvåra tidiga och frivilliga kontakter med stödverksamheter

- **Risk för ökad användning av hemliga tvångsmedel**

Misstanke om deltagande kan räcka för ingripande övervakning. Detta kan skapa oro och leda till att individer undviker sammanhang där de riskerar att bli föremål för rättsliga åtgärder.

Eftersom deltagandebrottet placeras bland brott som möjliggör användning av hemliga tvångsmedel får denna typ av bevisning stor betydelse. Det gäller till exempel hemlig avlyssning, övervakning och andra integritetskänsliga metoder.

När själva misstanken om deltagande, utan koppling till ett konkret brott räcker för att använda dessa verktyg, finns en risk att ingripande övervakning används mot personer som senare kanske inte döms för något brott alls.

Detta förstärker de rättssäkerhetsproblem som följer av det låga beviskravet.

- **Risk för stigmatisering och cementering av kriminella identiteter**

Tidig kriminalisering kan leda till ökat utanförskap och göra det svårare att etablera sig i samhället. Samtidigt kan personer i individens omgivning dra sig undan av rädsla för att själva bli kriminaliserade, vilket försvårar positiva relationer och stödinsatser.

Utredningen utgår från att kriminalisering ska ha en avskräckande och brottsförebyggande effekt. Det finns dock begränsat stöd för att detta gäller barn och unga.

Forskning pekar i stället på att tidig och bred kriminalisering ofta leder till ökat utanförskap, svårare etablering i skola och arbete samt ökad återfallsrisk. Att få en tung brottsrubricering tidigt i livet kan cementera en kriminell identitet snarare än bryta den.

Förslaget riskerar därmed att motverka sitt eget syfte.

Dessutom kommer individer som deltar i en kriminell sammanslutning kommer påverkas negativt i form av att prosociala och skyddande sammanhang kommer försvåras där individer som tidigare varit positiva relationer riskerar att dra sig undan till följd av risken att själva kriminaliseras inom lagen för samröre.

C) Förskjuta fokus från individens ansvar och utvecklingsförutsättningar till grupptillhörighet

- **Låga beviskrav – fokus på "ägnat att" i stället för faktiska handlingar**

Bedömningen baseras på om en handling kan tänkas bidra till brott, snarare än om den faktiskt gjort det. Detta innebär att individens konkreta ansvar blir mindre centralt. En central del av förslaget är att åklagaren inte behöver bevisa att personen haft ett särskilt brottsligt syfte, eller att handlingen faktiskt lett till att ett brott begåtts eller underlättats. Det räcker att handlingen vid en objektiv bedömning anses ha varit "ägnad att" stärka eller underlätta brottslighet.

Detta innebär ett mycket lågt beviskrav. I praktiken ska domstolen bedöma om en handling *kan tänkas* bidra till brott, inte om den faktiskt gjorde det. Risken är att personer döms utifrån antaganden om potentiell farlighet, snarare än för konkreta brottsliga handlingar.

Det är oklart vilken typ av bevisning som ska användas för att göra denna bedömning och hur den enskilde ska kunna försvara sig mot påståenden som bygger på tolkningar och sammanhang snarare än faktiska gärningar.

- **Avsaknad av empiriskt stöd för den brottsförebyggande effekten**

Förslaget bygger på antaganden om preventiva effekter utan tillräckligt stöd, och saknar analys av alternativa insatser som tar hänsyn till individens utvecklingsförutsättningar.

Dessa antagande underbyggs inte tillräckligt med empiriskt stöd, särskilt inte när det gäller unga. Det saknas en tydlig analys av alternativa, mindre repressiva åtgärder och hur dessa skulle kunna kombineras med lagstiftning för att faktiskt minska rekrytering och stödja avhopp från kriminalitet.

- **Sammanfattande bedömning av förslaget**

Förslaget innebär en bred kriminalisering med stort tolkningsutrymme. Fokus riskerar att flyttas från individens handlingar och behov till grupptillhörighet, vilket särskilt drabbar barn och unga med begränsad handlingsfrihet.

Förslaget om brottet deltagande i en kriminell sammanslutning innebär en långtgående kriminalisering med otydliga gränser, låga beviskrav och stort tolkningsutrymme. Risken är särskilt stor att barn, unga och andra personer med begränsad handlingsfrihet drabbas hårt.

Utan tydligare avgränsningar, starkare rättssäkerhetsgarantier och ett tydligare barn- och proportionalitetsperspektiv riskerar lagen att straffa social närhet och utsatthet snarare än att effektivt förebygga organiserad brottslighet.

Avslutande sammanfattning

Fryshuset delar ambitionen att stärka samhällets förmåga att motverka organiserad brottslighet. Samtidigt bedömer Fryshuset att lagförslagen i nuvarande utformning innebär betydande risker ur ett rättssäkerhets-, barnrätts- och brottsförebyggande perspektiv. Utan tydligare avgränsningar och ett starkare fokus på barns särskilda utsatthet riskerar lagstiftningen att motverka sitt eget syfte och försvåra de förebyggande insatser som är avgörande för långsiktig förändring.